

боротьбу з наслідками стихійного лиха, забезпечувати підтримання правопорядку в державі.

Важливу роль відігравали представники значкового товариства і в роботі судово-слідчого апарату Гетьманщини. Про високий соціальний статус цієї категорії осіб безумовно свідчить факт їх залучення до процедури розгляду та вирішення справи у судових установах Гетьманщини.

Представники значкового товариства залучалися і до несення гарнізонної служби.

Таким чином, аналіз матеріалів виявляє широке залучення неурядової старшини до роботи адміністративних, судових установ Гетьманщини як центрального, так і місцевого рівнів, а також до військової служби. Особливістю їх державної служби на цьому етапі слід визнати відсутність чіткої спеціалізації і постійні зміни в характері службової діяльності. У той же час, рівень залучення значкових товаришів до управління державними справами та їх насиченість у державному апараті, дає підстави стверджувати, що разом з урядовою старшиною, вони монополізували політичну владу в країні і цілковито домінували в адміністративно-управлінських та судових установах.

ОСТАПЕНКО Т. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ СУДОВОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА «ПРАВАМИ, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 РОКУ

1. Період з 1648 року до кінця XVIII ст. на території українських земель характеризується становленням гетьманської влади і створенням незалежної держави — України-Гетьманщини. Березневі статті 1654 року не передбачали поширення на територію Гетьманщини московського права. На українських землях під російським пануванням залишалися чинними так звані попередні права, тобто звичаєве право, польсько-литовське законодавство та магдебурзьке право. Ці правові норми часто суперечили одна одній і давали судовим органам України можливість в одних і тих самих справах ухвалювати різні рішення залежно від того, яким джерелом у суді керувалися, що призводило до різних зловживань. Крім того, царизм прагнув поширити в Україні загальноросійське законодавство, намагаючись тим самим якнайшвидше ліквідувати політичну автономію України. Усе це зумовило підписання царського указу від 28 серпня 1728 року про скликання кодифікаційної

комісії. До складу комісії, очолюваної генеральним суддею І. Борозною (після його смерті — генеральним обозним Я. Лизогубом), спочатку увійшло 12, а пізніше 18 членів. Робота над складанням проекту кодексу тривала протягом 15 років і завершилася лише в 1743 році, за правління Єлизавети Петрівни. Однак проект цього кодексу не був офіційно затверджений. Таке ставлення російського уряду до складеного документа зумовлене тим, що його зміст не відповідав політиці російської влади в Україні. Слід зауважити, що хоча цей законопроект і не був прийнятий царським урядом, однак застосовувався на практиці (Чехович В. Джерела права України-Гетьманщини / Чехович В. — К. : Заповіт, 1991. — С. 271).

Глава VIII згаданої кодифікації присвячує п'ять (7—11) артикулів, що містять 21 пункт, що стосуються адвокатури. В цьому кодексі українського права вперше, вживається термін «адвокат» або «повірений». Артикул 7 намагається навіть дати дефініцію адвоката: «Адвокат, пленипотент, патрон, прокуратор и поверенный называется тот, который в чужом деле, с поручения чиего, вместо его, в суде обстоует, ответствует и роправляется».

2. «Права» також уперше передбачають обов'язок реєстрації професійних адвокатів у судах, де вони виявляють бажання працювати, та обов'язок приносити присягу такого змісту: «Я (имя) присягаю Господу Богу всемогущему, что хочу быть суду послушным в тех делах, в которых по правам должен есм, и что должность мою повереническую верно, тщательно, совершенно, безволочитно, не с умишлением о размножении споров, править, и дело, мне от челобитчика или от вступка повереное, по силе ума моего, по совести и по наилучшему размышлению защищать буду». З наведеного тексту бачимо, які етичні вимоги ставив український кодекс до професійного адвоката. Тут слід також наголосити на тому, що передбачений порядок реєстрації адвокатів у відповідних судах, де вони виявляли бажання працювати, перекручував незалежний, самоврядний характер юридичної природи адвокатури (Ткач А. П. Про кодифікацію права на Україні у XVIII — першій половині XIX ст. / А. П. Ткач // Вісник Київського університету, серія економіки та права, 1961. — Вип. 1. — С. 231).

Крім професійних адвокатів «Права» до судового захисту в окремих випадках допускали непрофесійних захисників (батьків, опікунів, визначених судом, обраних за бажанням сторін).

До адвокатів пред'являлися великі вимоги. Ними могли бути чоловіки без будь-яких відхилень, повнолітні, християни, розумові й фізично Дужі, світського стану. Нехристияни могли захищати тільки своїх одновітців, а духовні — лише духовних, церкви, монастирі. Адвокатською діяльністю не могли займатися судові службовці у своїх округах.

В українському кодексі важлива суспільна роль відводиться адвокатури. Хоча праця адвоката оплачувалася, передбачалися випадки, коли

адвокат повинен був здійснювати захист безплатно. Звільнялися від оплати вдови, сироти, малозабезпечені. Особливо наголошувалося на необхідності сумлінного виконання обов'язків адвоката з цих категорій справ.

Адвокат міг виступати в суді лише пред'явивши «верчое челобитие», яке він отримував від клієнта.

3. Якщо адвокат порушував свої обов'язки, які спричинили шкоду підзахисному, то на нього покладался обов'язок відшкодування її в подвійному розмірі. Крім того, суд у цьому випадку зобов'язаний був позбавити захисника права займатися адвокатською практикою, заарештувати його або піддати тілесним покаранням. У винятково важливих справах за умисне порушення адвокатом своїх обов'язків передбачалося навіть відрізання язика (Литовський статут, як уже зазначалося, узаконював за це смертну кару). За неумисні порушення, тобто недбале виконання адвокатом своїх обов'язків, що завдає клієнтові шкоди, «Права» вимагають відшкодувати її в повному обсязі. Крім того, суд міг покарати цього захисника тюремним ув'язненням строком на чотири тижні (Кульчицький В. С. Кодекс українського права 1743 року / В. С. Кульчицький // Право України. — 1994. — № 9. — С. 66).

Адвокатура України періоду Гетьманщини була вже визнаною як окремий стан, хоча і не була об'єднана в професійну спілку та не мала власних органів самоврядування.

ШЕВЧУК-БЕЛАЯ Я. В.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры истории государства и права,
кандидат юридических наук, доцент

ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ КОЛОНИЗАЦИИ ЮГА РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ И РОССИЙСКОЕ ОБЩЕСТВО

К идее заселения периферийных территорий выходцами из других государств правящие круги России пришли не сразу. Иммиграционная политика Екатерины II формировалась постепенно, ее основы закладывались еще с начала XVIII в.

Преобразования Петра I и сопровождающие их экономические и социокультурные явления выдвинули среди прочих и проблему людских ресурсов. В XVIII в. и другие европейские страны, столкнувшись с демографическим трудностями, пытались решать задачи роста численности своего населения путем вербовки инонационального. Нехватка людских ресурсов, демографические и колебания вызывали серьезную